

DOS DOCUMENTS SOBRE L'INFANT FREDERIC, FILL DE MARTÍ DE SICÍLIA, I L'AFER DE LA SUCCESSIÓ

L'humanista italià Lorenzo Valla, en la seva obra *Historiarum Ferdinandi regis Aragoniae lib. III*, parla d'unes ambaixades de Lluís d'Anjou i de l'infant Ferran de Castella a la cort de Barcelona, els darrers mesos de la vida del rei Martí, per tractar de la qüestió de la successió. Sobre aquest text de Valla ha recolzat també, principalment, l'explicació de l'actitud del rei Martí davant d'aquest plet amb l'interès d'afavorir la causa del seu nét Frederic, comte de Luna, fill de Martí de Sicília i de la siciliana Tarsia.

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó hem vist una lletra del rei Martí al seu gran amic i confident Pere Torrelles, capità general a Sardenya, en la qual, ultra els afers de la guerra de Sicília, és tractada la qüestió d'aquestes ambaixades i de la gestió del rei Martí a favor del seu nét. L'interès d'aquest document, que confirma i en un cert aspecte modifica les conclusions de Valla, ens decideix a publicar-lo acompanyat del fragment de l'humanista italià que fa referència a aquestes qüestions.

Lletra del rei Martí a Pere Torrelles.

Bellesguard, 20-II-1410

Lo rey.

Mossèn P. Per tal com sabem certament que n haurets plaer, certificam-vos que en la fayçó de les presents, nos e nostra molt cara muller la reyna e nostre molt car nét don Ffrederich, comte de Luna, érem sans e en bon stament de nostres persones, per gràcia de nostre senyor Déus. E estam ab gran ànsia com dies ha que d'aqueixes parts noves algunes no havem sabudes, en especial après que los nobles e amats nostres mossèn Anthon de Cardona e mossèn P. de Muncada partiren d'aqueixes parts. Sertificants-vos que en los fets per què són venguts ací a nos se treballa continuament ey fem donar tota aquella diligència que podem. E prestament, Deus vo-

lend, vos enviarem los dessús dits ab compliment e bon recapte.

Mes avant vos certificam, a vostre plaer, com madona vostra muller parí una bella filla dissapte passat, que haviem VIII del present mes, la qual bateiàren dicmenge après, e foren compares mossèn Demià e lo comte d'Urgell e comares la dita reyna nostra molt cara muller e la comtessa d'Urgell nostra cara neboda: a la qual, per tal com cascuna de les dites comares havien per nom Margarida, li imposaren lur nom.

Més avant vos certificam de les noves de part de ça, com nostre sant pare és en Barchinona, sans e alegre per gràcia del dit Senyor, lo qual ha fort bon cor e voler en la execució del regne de Sardenya. Axi mateix són venguts missatgers a nos del rey Luis, ço és, un bisbe, dos doctors, dos cavallers e un secretari, los quals nos han proposades singularment III coses. La primera que com per la mort del rey de Sicília nostre primogènit, qui Déus haia, lo dit rey hagués haut gran desplaer, que ell nos pregava que son fill lo primogènit, si a Déus no era permès que nos haguéssem fills mascles de nostra cara muller la reyna, com aquell qui és pus propinque a nos, haguéssem, après nostres dies, per legítim succedidor e rey de nostres regnes e terres, e que si nos volíem aquell en nostres regnes e terres, que ell lo ns enviaria de present. La segona fo que lo dit rey nos pregava que nos, per honor del dit rey, lexàssem armar certes fustes ací en la nostra ciutat de Barchinona. La tercera fon de tractar matrimoni de la filla del dit rey ab lo dit don Ffrederich nostre nét. Al primer punt los havem respost que nos farem veure e reconèixer lo dret del dit rey Luis e si, axí com dit és, nos no havent fills mascles, e vist per nos a ell pertànyer los dits regnes, nos hi proveirem segons raó e justícia. Al segon punt ne al tercer no ls havem respost car no ns pensam que's meten en execució.

Sobre lo dit fet són venguts axí mateix a nos missatgers del infant de Castella, als quals havem respost en la manera sobredita. Emperò a tots, a la conclusió, havem respost que, Déus migançant, nos farem nostre poder que de nostra molt cara muller la reyna nos haiam fills mascles que, apres nostres benaventurats dies, succeesquen en nostres regnes o terres, e ells lavors seran fora de tot debat e qüestió.

Sobre les coses damunt dites havem fet convocar tots nostres regnes e terres, e esperam tots jorns missatgers de Saragoça, de València, de Mallorques e de totes les ciutats e de viles grosses de nostra senyoria, per haver parlament ab ells per la dita raó. E havem elegits lo dit nostre sant pare ab X doctors qui continua-

ment guarden sobre la dita successió, e, axí mateix, veen lo vincle si fenex en nos e si dels dits nostres regnes nos podem fer a nostra voluntat, e si cas és que'n podem fer a nostra voluntat sinporem heretar après nostres dies lo dit don Ffrederich, ne si pervenen los dits regnes per successió a alguna altra persona, per tal que en nostra vida nos puxam levar tots debats o qüestions que entre los sobredits e altres se poguessen subseguir.

Axí mateix vos certificam que nos entenem pasar, Déus volend, en la primavera que ve en Sicília, ensemps ab lo dit nostre nét, per lexar aquell per vicari en la dita illa, però si per altres afers no hi podem anar, aquell n'enviarem acompanyat ab molta notable gent de consellers e d'altres oficials, per tal que per aquells sia proveit a la indempnitat del dit regne.

Sobre'l socors que'ns demanats vos responem més avant que de les corts a present no'ns cal fer compte, car totes són desbaratades e ara no si té cort ne si demana justícia. Mas nos fem compte del maestrat de Muntesa de xxx^m. florins, de les demandes de Cathalunya de xxv^m., de les demandes d'Aragó de v^m., del subsidi que'l papa ha dat x^m., del general del regne de València ix^m., de les rendes de Calatayú que són pervengudes a nos, les quals vénen ab carta de gràcia, xv^m. florins. Sumen les dites qüantitats .lxxxv^m. florins, de les quals vos trametrem dccc ballesters e .c. homes a cavall ensemps ab les artelleries que'ns demanats, e la restant qüantitat vos trametrem en diners, en manera que los sobredits se'n puxen tornar ab bon recapte de tot ço que demanats. Més avant tenim un fet altre de Daroca entre mans, del qual entenem haver de xxxv^m. en xxxx^m. florins. Axí mateix entenem emprar la ciutat de Barchinona que'ns empreste sobre lo comtat d'Empúries tanta qüantitat com nos prestà l'altre vegada. Però haudes les dites qüantitats entenem totes aquelles convertir en la execució d'aqueix regne, però dels lxxxv^m. florins damunt dits vos fem cert.

A les supplicacions que'ns havets trameses en lo memorial que de vostra part nos ha dat En Galcerán de Galbes, nos, per fer plaer a vos, e per los servirs que aquells per qui'ns supplicats nos fan continuament en lo dit regne, havem provehit, segons veurets en les respostes d'aquell, lo qual vos tornam trametre dins la present. Més avant vos certificam com Mossèn Angerot de Larcha és estat en les parts de ça, al qual havem fet confirmacions de les gràcies que nostre primogènit, que Déus haia, li havia fetes, lo qual, per servir nostre, deu passar de present en aqueix regne ab .l. homens d'armes, .l. pillarts e .l. jumentaris, sobre'ls quals li fem acórrer en

Sicília ab certes provisions que nos li fem com se'n passà en aquell, les quals li havem tornades a confermar enviant-li aquelles per un scuder seu que hi tramès. Per què scrivits-ne a nostra molt cara filla la reyna de Sicília que'l faça prestament spatxar, e axí mateix scrivits-li'n que prestament sia en aqueix regne de Sardenya.

Axí mateix vos certificam que'l dit nostre sant pare, per nostra contemplació, fa accòrrer a la gent d'armes que per ell és en aqueix regne tant com vos accorrets a la nostra. Al fets de les joies que tenits que'ns havets fet saber per vostre memorial, volem e'ns plau que aquelles nos enviets per alguna persona fiabla e fusta ben segura. Car nos volem que aquelles vinguen a nostre risch, car tenints-les ací mils nos en porem ajudar. En ço que'ns fets saber que'us certifiquam de nostra intenció en lo portar del cors de nostre fill lo rey de Sicília, que Déus haia, en aquest regne, volem e'us pregam que acabada la execució e conquesta del regne de Sardenya, portets lo dit cors ad triumphe e no en altra manera. En la expedició de la qual vos pregam e encarregam, axí affectuosament com podem, vos haiats ab aquella diligència que havets acostumat. Dada, etc.

A.C.A., Reg. 2238, f. 115.

Vix mensis a nuptiarum die intercesserat, cum legati ab rege Ludovico uenerunt, Ludouicum etsi nonnulli regem fuisse negant, tamen regem appellabo, quia multi fuisse regem affirmant, cum quibus, quam cum illis excusatius atque humanius est peccare, nescientem ab utra parte peccetur. Hi legati ab rege Franciae quoque venisse dicuntur, quo maior legationi adesset autoritas: Eorum primus fuit episcopus Conseraneum, qui orationem habuit, illa tempestate inter suos omnis iuris diuini humanique consultissimus, denique eloquentissimus. Nam ita constat inter eos qui affuerunt, nullum se literate loquentem, eloquentiorem, nec ante nec postea audisse. Quam tamen orationem, nemo eorum qui laudant, memoria tenet ad uerbum. Sed sententias aliquas, et praecipue capita, quae commodius in oratione regis, ne bis dicantur, a me ponentur. Hic cum cerneret regem subinde orationi suae, ut putabat, indormientem, oculis conuiuentibus, capiteque demisso sterteret, intersistebat. Rex contra, cognoscens cur interquiesceret, iubebat eum pergere: non enim se dormire, etsi clausis oculis sterteret, aut si corpus prae morbo dormiret non tamen dormire animum, atque hoc saepius facienti, inquit: an tuae orationi indormierim, an inuigilauerim, et ex mea responsione intelligas licet.

Itaque ubi loquendi finem fecit episcopus, quinque ait capita continet tua oratio, quorum singulis, eodem ordine respondebo. Primum quod me salutasti uerbis Ludouici regis tui, mihi affinis, agnosco egregiam erga me illius beneuolentiam, quod profecto mutuum sit, nec minus eum mihi fateor esse cordi, propter sua in me officia, fidem, amorem, quam propter affinitatem. Quod autem secundo loco nuntiandum mihi duxit victoriam suam, qua potitus est aduersus Ladislaum, in hoc quoque fecit amice, cum sciret me non mediocre de suis prosperis uoluptatem esse capturum, quam et illi et mihi propriam perpetuamque opto. Nec minus in eo, quod tertium fuit, amorem suum erga nos declarauit, quod quemadmodum me uictoria sua gauisurum sperauit, ita se meam cladem dolere ostendit, misso ad me sapientissimo uiro qui consolaterur, quae profecto consolatio talis est, ut quemuis paternum moerorem mitigare posset, qui modo tantus non esset, quantus hic meus, qui filium et uirum et unicum, et regem, et cum omni uirtute, tum in patrem charitate peditum, et orbum liberis amisi. Vt cumque tamen et miseratio amici grata est et consolatio sapientis non nihil molestiae leuauit. Precarique habeo coelestem regem, ut regem amicum hoc uulnus quo ego saucius confectusque sum, non sinat experiri. Nam quod quarto loco posuisti, longa oratione executus, successionem, si sine liberis decessero, ad uxorem eius filiumue pertinere. Istud uero mihi non constat: tu quoque uelut in dubia re multa uerba fecisti. Ideoque non est ut accipiam puerum ac matrem eius, sicut postulasti, cum et ipse uerbis euangelicis respondere possim. Quod iustum fuerit dabo uobis. Ais ideo mihi accersendum Ludouicum puerum, ut iam nunc in nostra regia et inter populos uelut futurus rex assuescat, percepturus mores, linguam, discrimina personarum, ingenia regionum, ne postea, cum res poscet, rudis ad gubernacula regna accedat. Hoc ego multis de causis ne agam deducor. Primum quia huiusmodi praeiudicio non faciam iniuriam aliis, qui uobis in successionis iure non cedunt. Si enim uobis acquiescam, quid aliud quam uobiscum ius hoc facere pronuntiem? Deinde si quis alius in iure succedendi aut sit, aut fiat, aut nascatur potior uobis, qui tandem honor istum puerum consequetur?: quem a uobis honoratum uultis, si ab adita, atque administrata regni possessione dimittatur, et uelut expellatur? Non enim deest qui se potiozem uobis putet: non deest qui fieri possit: non deest mihi spes suscipiendae sobolis: confidoque clementiae Dei quod sicut afflixit me faciens de patre orbum, ita uulneri meo medicabitur de orbo faciens patrem, ex hac dilectissima mihi coniuge (assidebat enim regina) et certe uterque, quan-

tum in nobis est, enitemur ut parentes simus. Ad quod uerbum cum ambo surriserunt, tum uero caeteri arriserunt. Medici quoque spem faciunt qui aiunt facilius ex homine proeuctioris aetatis ac puella quam ex utroque adulescente filios gigni. Et nihilo minus quod gaudium oculorum huius meorumque erit; si in hac auuiditate atque in hac spe tollendae prolis, uidemus domi uersari alienum puerum, quasi nostri uersari regni, id est nostrae orbitatis heredem, haud dubie infaustum omen et acerbum augurium. In quo non parum miror affinem meum, eiusque subrequiro prudentiam, qui sub ipsis pene nuptiarum auspiciis de successore meo agendum putauit, nec de successore tantum sed de adoptiuo, quasi nec duxissem uxorem, nec uellem ducere, aut ex ducta liberos (quod omen Deus auertat) non essem sublaturus. Quod tamen si non contiget alienusque mihi successurus est heres, quid mea magis refert aut quid prius antiquiusue debet uideri, quam prospicere regem proceribus ac populis meis ex quo iustum imperium, firmum praesidium, perpetuam pacem nanciscantur. Proceribus inquam meis ac populis, quorum sanguine partim in Sicilia partim in Sardinia recipienda ego et filii usi sumus. Quorum plerique, aut liberos, aut parentes, aut fratres, aut alio modo propinquos desyderat, pro domus meae amplitudine amissos. Neque enim minus regium puto populos suos et presertim de principe optime meritos, post obitum suum recte gubernandos curare quam uiuente recte gubernare. Ex quo testificatum relinquam apud omnes iudicium meum, ut si domesticus mihi heres non fuerit, ii ad quos pertinebit sequantur meam defuncti uel rationem uel autoritatem.

Neque uero, quod ultimo loco posuisti, abnuo uestram postulationem, ut permittam causam de successione iam nunc quoque agitari. Non enim ita delicato animo ac parum forti sum in obeunda morte, ut de successore meo disputari, etiam tam recenter a nuptiis, pati aequis auribus nequeam. Filius meus facit ut haec pati possim, et mortem non multo plus timeam causa mea quam optem. Nichilque est quod magis uitam meam oblectet, quam futurae prolis solatia, siue mas siue foemina futura est. Nam ut tu uis, quod facile passus sum te dicere, in paterno regno, si mas filius defecerit, foemina potest succedere, et quidem ante omnes mares, qui regem coniunctissimo gradu non attingant. Idque tu ita praesenti constantique animo affirmasti, ut praesentius atque constantius affirmasse uiderim neminem. Siquidem de fortunis omnibus atque capite uis dimicare, si quis naturali iure uel scripto demonstrat, hoc introductum in Aragoniam esse, foeminam in regnum non posse succedere: istam ego te sponsionem non sinam, militaribus

magis uiris decoram, quam literatis, ne dicam pontificibus. Placet itaque in commune referri ad consultos, de iure competitorum, quidnam de successione regni mei, diuinum ius humanumque discernat. Ipse quoque, dum per occupationes licebit, presidebo huic causae. Multo enim praestat me uiuo sospiteque ac disceptatore discuti litem iudicii ac uerbis, quam me uel defuncto, uel morbo, aetateque affecto, ui et armis.

LAVRENTII VALLA... *Historiarum Ferdinandi, regis Aragoniae, libri III.* París, S. de Colines, 1521. Llibre II, p. 33v-35.

Nam delectis iudicibus, per omne cognoscendae causae tempus nihil reliquit quin ius successionis Foederici esse declararetur, et eo quotidie impensius, quod assidue magis ac magis liberos se gignere posse desperabat.

Commendabat igitur Foedericum memoria patris, studium aui: sed haec omnia uitium natalium apud iudices corrumpebat. Ideoque longe fauorabiliores erant Ludouicus et comes Urgelli. Illum commendabat nomen patris, amicitiaque cum rege Aragonum et mutua hospitia utriusque gentis. Ad haec respectus matris, quae proximi regis filia in oculis, et consuetudine uirorum mulierumque Cataloniae, adoleuerat, auia cum regina Iolans, quae praesens modo ueteres amicos, pro filia, pro nepote, modo ueteres amicos clientesque mariti obsecrabat, ut memores essent defuncti regis beneficiorum. Hunc gratiosum faciebat, quod ex virili stirpe regiae domus, quod iunemis, quod eximia specie corporis, quod praesens, ipse non pro alio sed pro sese singulos prensabat, orabat, donis promissisque implebat. Itaque apud iudices non minus ambitione quam disceptatione agebatur. Quod Ferdinandus, ubi per suos comperit legatos ad regem mittit, orans ne permetteret in indicio suffragiis potius quam legibus agi. Rex illum recte dicere et aequa postulare respondit, seque daturum operam ut res ordine irent. Verum hoc praestare non poterat, quia ipse in primis eo uitio laborabat, si uitium appellandum est, et non pietas, pro unica spe familiae suae anniti, ut nepos in regno succederet.

Id. id., pp. 36v.-37.

El contingut d'aquestes dues versions presenta diferències que convé remarcar. Recordem breument com s'ha arribat a la situació que reflecteixen aquests dos textos.

25 de juliol de 1409: mor a Càller Martí de Sicília.

Al cap d'un mes el seu pare, el rei Martí, parla ja de la suggerència d'un nou matrimoni que li ha estat feta per gent de la seva casa, el mateix Sant Pare, consellers, nobles, etc.

17 de setembre de 1409: matrimoni del rei Martí amb Margarida de Prades.

Molt aviat, — *vix mensis a nuptiarum die intercesserat*, com diu Valla, — l'ambaixada de Lluís d'Anjou que trobem confirmada en aquesta lletra del rei Martí.

Les proposicions dels ambaixadors, enumerades per l'ordre en què es troben exposades en els dos textos esmentats, són les següents:

VALLA

1.ª Salutació al rei Martí de part de Lluís d'Anjou.

2.ª Li donen compte de la victòria de Lluís d'Anjou contra Ladislau de Nàpols.

3.ª Condol per la mort del primogènit Martí de Sicília.

4.ª Proposició de venir a la cort de Barcelona la reina Violant, muller de Lluís d'Anjou, amb el fill d'aquest matrimoni Lluís de Calàbria, a fi que aquest darrer, com a hereu de la corona, s'entreni en el govern del seu futur reialme.

5.ª Que el rei Martí permeti plantejar el plet de la successió.

LLETRA DEL REI MARTÍ A P. TORRELLES

1.ª Condol per la mort del primogènit Martí de Sicília. Proposició de prendre Lluís de Calàbria per legítim successor, si el rei Martí moria sense fills, i suggestió d'enviar l'infant a viure a la cort catalana.

2.ª Permís per armar certes fustes a Barcelona (Per anar contra Ladislau?).

3.ª Proposició de matrimoni de la filla de Lluís d'Anjou amb l'infant Frederic fill de Martí de Sicília.

Veiem, doncs, que els punts que la retòrica humanista de Valla dilueix en cinc llargues proposicions, es pot dir que queden reduïts a una sola en la lletra del rei Martí a Pere Torrelles, la qual, a més, afegeix la sol·licitud d'armar *certes fustes* a Barcelona i la proposta de matrimoni de la filla de Lluís d'Anjou amb el nét del rei Martí, l'infant Frederic. Les paraules que segueixen en la lletra del rei Martí diuen ben clarament quina fou la sort d'aquestes dues darreres proposicions. "Al segon punt ne

al tercer no'ls havem respost car no'ns pensam que's meten en execució."

Però d'acord amb la 5.ª proposició enunciada per Valla, el rei Martí va lliurar el plet successori a discussió. Va convocar els estaments dels seus regnes perquè enviessin consellers per tractar d'aquest fet (els representants sembla que no van arribar a reunir-se ni tan sols foren designats), i va elegir la comissió formada pel Sant Pare i deu doctors, de la qual parla el rei en la seva lletra.

El que no resta ben clar és si l'ambaixada de l'infant Ferran de Castella, a la qual es refereixen tant la lletra del rei com el text de Valla, fou posterior a la d'Anjou i com a conseqüència de la manera com es desenvolupava el debat successori (com sembla que indica Valla), o si ambdues ambaixades foren coetànies, o molt immediates, com sembla que es desprèn de la lletra del rei Martí. En aquest segon cas tindriem que els ambaixadors de Ferran van presentar-se poc després, si no al mateix temps, que els de Lluís d'Anjou¹, van fer, si fa no fa, les mateixes proposicions i van merèixer del rei la mateixa resposta².

Fou, tal vegada, esperonat per aquestes coses que el rei Martí, desitjant decidir la situació en un moment favorable per al seu nét³, reuneix la comissió del Sant Pare i els deu doctors amb l'encàrrec de respondre a unes qüestions tan precises com aquestes:

a) lo vincle si fenex en nos e si dels dits nostres regnes nos podem fer a nostra voluntat ...

b) e si cas és que'n poden fer a nostra volentat si'n porem heretar après nostres dies lo dit don Ffrederich⁴ ...

És doncs el moment culminant de les esperances que el rei Martí s'ha fet a propòsit de la successió del seu nét. És proposa

¹ Garcia de Santa Maria fa pensar també el mateix quan escriu: "E ya quando murió el rey de Cecilia, que era hijo del rey de Aragón, el infante don Fernando le había embiado a consolar e le embió decir como el reyno de Cecilia le pertenecía de derecho." La petició aquí és de Sicília, no sabem amb quin fonament, però el sentit és el d'una ambaixada tot seguit després de la mort del primogènit (Vid: *Crónica de Juan II*, cap. XXII).

² Vegeu en canvi l'explicació que Valla, en el fragment transcrit, i Zurita, *Anales de Aragón*, t. II, p. 456, donen a aquest fet.

³ Vegeu: SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, t. I, Barcelona 1934, pàgines 426 i 427.

⁴ Cal recordar també el fragment transcrit de Valla: *Nam delectis iudicibus* etc.

de portar-lo amb ell en el viatge que projecta a Sicília i deixar-lo “per vicari en la dita illa”. I afegeix que “si per altres afers no hi podem anar, aquell n’enviarem acompanyat ab molta notable gent de consellers e d’altres oficials.” Notem que aquest propòsit el té el rei Martí d’ençà de la mort del primogènit, com es desprèn d’una lletra datada el 13 d’agost de 1409, un fragment de la qual diu ⁵: “serem en lo dit regne personalment menants ab nos don Ffrederich nostre net”, etc.

La successió pel que fa als regnes peninsulars devia topar amb grans dificultats, com diu Valla, però pel que fa al regne de Sicília cal demanar-se si el rei Martí no donà un pas més en aquest sentit. Almenys així fa sospitar-ho aquesta lletra de Ferran d’Antequera, ja rei, a Ramon de Torrelles, germà de Pere, que devem al nostre company, investigador d’aquest regnat, senyor Xavier de Salas. Diu així:

“Lo rey.

Mossèn Ramon. Com nos vullam veure lo contracte de la donació feta per lo senyor rey En Martí, de bona memòria, a don Ffrederich d’Aragó net seu, del reyalme de Sicília, manamvos que aquell o translat de aquell nos trametats de continent. E açó per res no mudets o dilatets. Dada en Çaragoça sots nostre segell secret, a III dies de setembre de l’any MCCCCXII”⁶.

ENRIC BAGUÉ

⁵ ACA. Reg. 2237, f. 36.

⁶ ACA. Reg. 2401, f. 7.